

PULA IMVUILA

>> GROWING FOOD >> GROWING PEOPLE >> GROWING PROSPERITY >>

GRAIN SA
GRAAN SA

HLAKUBELE
2015

Diphephetso tsa monga masimo

Ho tlahewa hore hajwale bakganni ba dibese Amerika ba bangata ho feta balemi. Hona ho ka tadimeha e le papiso e makatsang empa e qholotsa motho ho botsa potso: "Ke eng e ka nnang ya etsahala pele? – mokganni wa bese ya tshwanetseng ho ja – molemi ya lokelang ho palama bese?"

Nakong e nngwe le e nngwe dijo ke yona karabo! Ke tlhoko ya motheho ya motho e mong le e mong ntle le oksejene le boroko. Lefatshe le hloka dijo tse nang le menontsha, le hloka batho ba bohlale ba sebensang ka thata ho hlahisa dijo tseo.

Mobu ke mohlodi o sehetsweng meedi, o tla nne o tswela pele ho haella le ho hlokwa haholo

ha palo ya batho e ntse e eketseha. Boikarabelo ba hore moo ho etsahalang le bona bo a eketseha ka ha kगतello ya ho hlahisa dijo e ntse e eketseha mobung o ntseng o haella. Ka hoo, hobaneng batho ba batla ho ba le mobu? Mabaka a teng a mabedi:

1. Bodulo – sebaka se ka bitswang lehae. Sekotwana sa mobu moo motho a ka ahang ntlo le ho phela ka kgotso le tshireletso, moo motho a nang le tsohle tse hlokalang ho fihlella boemo bona, metsi, motlakase le matlwana.
2. Tlhahiso – sebaka sa ho lema dijo tsa lelapa le tsa ho etsa phaello. Mesebetsi ya temo e tla akaretsa tse latelang:

Koranta ya Grain SA ya bahlahisi ba ntseng ba hola

Bala Ka Hare:

- 04 | Ho hweba kapa ho se hweba...
- 06 | Ha re kgutlela qalong
- 10 | Grain SA e bua tjena le... Solomon Masango

3

NKGONO JANE O BUA TJENA...

Nakong ena ya sehla sa tlhahiso ya dijohollo tsa lehlabula re ile ra tshwarahana le projeke ya ho thusa balemi ba 855 ba futsanehileng, ba hlalisang feela ho lekaneng ho ba phedisa, ho jala hekhthara e le nngwe e mong le e mong wa bona. Balemi bana kaofela ke ba sebetsang mobung o kopanetsweng. Le hoja ba se na mobu oo e leng wa bona, empa ba na le tokelo ya ho o sebedisa. Sena ke seo temo e leng sona – ke tshebediso ya mobu. Ho teng mefuta e mengata, e fapaneng ya kgiro ya mobu, mme bottle le bobbe ba mokgwa ka mong ke dintho tseo ho ka buuwang ka tsona ka bophara. Le ha ho le jwalo, ho sa tsotellwe taba ya kgiro, taba ya bohlokwa ke tshebediso ya mobu – mobu o sa sebedisweng ha se lero la letho ho mang kapa mang, mme o ke ke wa thusa ka letho tshireletsong ya dijo tsa lelapa le tsa naha.

Ho buuwa haholo ka kabobotjha le ho amohuwa ha mobu. Ena ha se taba eo ke buang ka yona. Re le sehlopha sa ntshetsopele sa Grain SA, re tshwanela ho bua ka ditlamorao tsa kabobotjha ena ya mobu – ho ba le mobu ke karolo ya bohlokwa ya ho kgona ho lema. Le ha ho le jwalo, mobu e mpa e le karolo feela e nngwe – o boetse o tshwanetse ho ba le tsebo ya ho sebedisa mobu, ho ba le metjhine, le ho ba le tse kenngwang mobung (kapa tjelete ya ho di reka). Ha eba dintho tsena di se teng, mobu o ke ke wa sebediswa, mme naha yohle e tla lahlehelwa – re tla lahlehelwa ke dijo le tshwele, re boetse re tla lahlehelwa ke tshetso ya rona ikonoming, mme ka bomadimabe, re tla lahlehelwa ke tshepo eo batho ba nang le yona ya ho ba dihwai. Nneteng ya taba, re tlamehile ho ba le katamelo e shebang mahlakore kaofela tabeng ena yohle ya ntlafatso ya mobu le ntshetsopele ya molemi.

Ho batla ho le bonolo ho thusa balemi ba hlalisang feela ho ba lekaneng ho phela jwalo ka ha re boletse hodimo mona, e leng balemi ba jalang feela hekhthara e le nngwe hobane ba kgona ho lefella hekhthara eo e le nngwe feela (eo ba e bokelletseng kapa eo ba e adimileng selehaeng). Ba sebedisa disebediswa tsa temo tse tshwarwang ka letsoho le matla la bona ho etsa mosebetsi. Batho bana ha esale ba ntse ba kgotsofalletse ho fumana tone e le nngwe feela hekhthareng ya bona, mme hona ho ne ho lekane ho fepa lelapa selemo kaofela – re a bona hore le bona ba tla fihlella kuno tse fetang ditone tse 4 hekhthara ka nngwe. Phephetso hantlente e shebane le balemi ba nang le mobu o fetang dihekthara tse 50 tsa mobu o lemehang – ba hloka dikenngwamobung tsa tlhahiso tsa boleng bo fetang R300 000 ntle le metjhine. Hona ke hoo ba se nang hona, hape ba sitwa ho adima. Bana ke balemi ba batjha, ba tshwanetseng hore ebe ba kenya letsoho tshireletsong ya dijo tsa naha le ikonoming ya naha, empa ha ho letho leo ba ka le etsang.

Ke na le tshepo hore ha re ntse re tswela pele ho ba le dikamano tse ntle le Mafapha a Temo le Ntshetsopele ya Mahae, qetellong re tla kgona ho hlola phephetso ena e kgolo.

Sebetsana le BOSHODU BA MEHLAPE

Ntho e tshwenyang balemi ke BOSHODU BA MEHLAPE. E ka ba dikgomo, dinku kapa eng kapa eng, ntho ena e bonahala e ntse e ehlwa mekwalaba. Ntle le ho tshwaya mohlape ka ho o tjhesa, ho boetse ho bohlokwa haholo ho nomora mohlape wa hao ka bowena molemong wa ho e tseba le ho e hlokomela.

ka ha re boletse ditabeng tsa rona mabapi le mmuso o sa tsotelleng batho. Disenyi tsena di tla lemoha mehato eo o e nkang, mme di tla ba le tshabo ya ho o senyetsa. Di tla tseba hore nakong ya dihora tse seng kae di tla be di setswe morao, di llelwa ke ditshepe.

Ho ya ka boiphihlelo keletso e kgolo ke ya hore mohlape wa hao o balwe letsatsi le letsatsi. Hona ho tla thusa haholo ho fokotsa boshodu, mme wena o tla ba manejara wa sebele jwalo

Ditaba tsena re di kumelwa ke Marius Greyling, mophehisi ho tsa Pula Imvula. Ho fumana lesedi le batsi romella e-meile ho mariusg@mcgacc.co.za.

Pula Imvula's Quote of the Month

*"I am not afraid of storms,
for I am learning
how to sail my ship."*

~ Louisa May Alcott

1 Diphephetso tsa monga masimo

- Boiphediso, e leng sekotwana sa masimo se kopanetsweng kapa se hirilweng moo djothollo di lengwang teng hammoho le palongyana ya mehlape ya lelapa ho phedisa ba lelapa; le
- Kgwebo, e leng ho ntshetsa pele mosebetsi wa temo ho hlahisa tse ngata tse ka rekiswang mebarakeng ya selehae le ya tse ka romellwang ka ntle. Ke nnete hore palo e nyane ya mapolasi a sebetsang mmoho e le dikgwebo tsa temo ke yona e hlahisang boholo ba dijo tse hlahiswang lefatsheng matsatsing a kajeno.

Balemi mona Afrika Borwa ba boetse ba kopana le bothata ba ho hodisa dikgwebo tsa bona, mme ho hlokolosi haholo hore ha eba ba batla ho phela ba lomahanye meno ka ho sebedisa mobu ohle wa temo o loketseng tlhahiso ho ya ka bokgoni bohle ba ona. Bothata feela boo balemi ba shebaneng le bona ke hore ditjeho tsa ho sebetsa le ho hlahisa masimong a bona hangata di feta ka boleng seo ba se hlahisang masimong ao. Ke ka baka lena potso ena e reng “Re ilo etsa eng ka mobu/masimo?” e leng hlokolosi hakana – le ha eba o fumane mobu ho ya ka se seng sa dikema tsa mmuso, tse kang PLAS kapa LRAD. Ho sa tsotellehe hore maemo ke a jwang, nnete ke hore ho teng ditjeho le boikarabelo tse tiisang hore molemi o na le bokgoni le hore o kgona ho tsamaisa kgwebo ya hae ka katleho, e leng se tiisang hore o na le tokelo ya ho ba le mobu. Hona ho bolela hore molemi ya jwalo ke ya kgonang ho etsa ditjefello tsa kgiro, le ditjeho tsa tlhahiso hammoho le ho lefella disebediswa tse ntjha tsa tlhahiso le dintlafatso tse ding tse hlokalang ntlafatsong ya polasi. Melao e sebetsang temong e ntse e tshwana le e tlwaelehileng kgwebong e nngwe le e nngwe – ha o rekile sekotwana sa tshimo empa o sitwa ho lefella tswala le kadimo ya tjehelele eo o e adimilweng ke institushene e thusang ka ditjehelele, tseba hore institushene e tla o amoha mobu wa hao le ho o rekisetsa e mong osele.

A re ke re shebeng a mang a mathata a tlwaelehileng a amanang le ho ba le mobu le ho sebedisa mobu oo kgwebong ya temo.

1. Re ke ke ra dumella mobu ho itja feela. Kgatello ke e matla ya hore motho a une molemo ho ona. Ka hoo, balemi ba tshwanetse ho tiisa hore matsete a bona a ba sebeletsa.
2. Ho bohlokwa ho bula mahlo le ho shebisisa se ka etswang mobung. Phuputso ke karolo ya bohlokwa ya kgwebo e atlehileng. Balemi ba bangata ba etsa tekolo ya sekgahla sa tikoloho (EIA) ka sepheo sa ho tseba le ho utulla mesebetsi e loketseng haholoholo tikoloho e itseng.

3. Ho tshwanetse ho etswa diqeto ka mekgwa ya tlhahiso e tshwanetseng ho sebediswa, le hore ke efe e molemo ka ho fetisisa.
4. Phuputso ya mmaraka e tlamehile ho etswa hore ho tiiswe hore ke dihlahiswa dife hara tse ngata tse ka hlahiswang. Hona ho kenyetsetsa taba ya ho etsa tlhophollo ya hore bareki ba fela ba hloka eng le hore ba batla eng. Mona ho boetse ho kenyetsetswa ho sheba ditshekamelo tsa nako e tlang ho ipapisitswe le maano a mmuso.
5. Tlhophollo ya ditjeho e tlamehile ho etswa ka hloko. Hona ho kenyetsetsa ditjeho tse ka hodimo (*overhead costs*) – e leng ditjeho tsa pele ho qalwa le ka mosebetsi wa ho jala masimong. Ho feta mona, molemi o tshwanetse ho etsa ka hloko tekanyetso ya ditjeho tse otlohileng (*direct production costs*) tse amanang le mesebetsi ena, le ho ipotsa potso: “Na ke tla kgona ho etsa phaello kgwebong ye?”

Tsena e mpa e le tse ding tsa dintlha tse tshwanetseng ho elwa hloko ha motho a etsa qeto ya ho iphumanela masimo ka ho a hira kapa ka ho ithekela ona.

Ke nnete hore temo jwalo ka mogkwa wa ho phela ke mosebetsi o monate. Polasing eta ho lla sa hao, mme melemo le menyetla e mengata. Empa merwalo le boikarabelo le tsona di teng hobane yena molemi ka boyena ke yena ya ikarabelang dinthong tsohle le moo diphoso di entsweng ke batho ba bang. Boikarabelo ke ba monga polasi hobane katleho le ho putlama ha kgwebo ya polasi di jerwe ke yena!

Melao ya bohlokwa e tshelletseng e lokelang ho hopolwa

Molao #1: Qoba sekoloto – ka hohle ka moo ho kgonahalang!

Ha se ka mehla ho kgonahalang hore molemi a sebetse ntle le sekoloto, empa ntlha ya bohlokwa e tshwanetseng ho hopolwa ke hore ho kadima tjehelele ho ja tjehelele. Balemi ba bangata ba baholo ba se ba ile ba qobelleha ho rekisa mapolasi a bona ka bakala ho hloleha ho lefa dikoloto tsa bona nakong eo banka e kenang monyako e batla tjehelele ya yona.

Molao #2: Hlwaya mmaraka wa hao pele o qala ho hlahisa

O ilo fumana bareki hokae ba tlhahiso ya hao? Mmaraka o bohole bo bokae? O ilo boloka tlhahiso ya hao hokae, mme o ilo lefa bokae? Ha o boloka sejothollo sa hao sesiung, ha se mahala, o ilo lefa tshelletseng eno, mme e tla o ja bokae? Eba le moralo o tiileng wa mmaraka nako e sa le teng.

“

Mobu ke mohlodi o se-hetsweng meedi, o tla nne o tswela pele ho haella le ho hlokwana haholo ha palo ya batho e ntse e eketseha. Boikarabelo ba hore moo ho etsahalang le bona bo a eketseha ka ha kगतello ya ho hlahisa dijo e ntse e eketseha mobung o ntseng o haella.

Molao #3: Masimo a hao a nepane le tshebediso e ntle ya ona

Ho bohlokwa ho sebetsa ka tumellano le tlhaho. Ho tseba dijothollo tse tla mela hantle tlasa maemo a hao le lebatoweng leo mobu wa lona o tla fana ka ditholwana tse tshepisang.

Molao #4: Hlahisa ka tjheseho

O tshwanetse ho ba le lerato le tjheseho nthong eo o e etsang. Temo ke mosebetsi o boima wa dihora tse telele le ditholwana tse tlasa. Ka hoo, balemi ba be le tjheseho ho feta tjehelele le tlwaelo ya ka moo ho nnileng ha sebetswa ka teng ke ba bang.

Molao #5: Tseo o di phehelletseng e be tse ka kgonahalang

Temo ke mosebetsi o ntseng o hola ho ya pele, mme le hoja molemi a ena le ditiro tsa metjhine e metle ya mohlolo e tla etsa mosebetsi wa mohlolo, taba ya bohlokwa ke ho ba le mamello. Ho kga moroho ha se ho tlatsa boleke!

Molao #6: Bala. Botsa dipotso.

Abelana tsebo le ba bang

Taba ya ho bala hangata ke ntho ya ho qetela dikelellong tsa balemi empa ke phoso e kgolo haholo ho kgella taba ena fatshe. Molemi o tshwanetse ho kgema mmoho le ditshekamelo tsa sejwalejwale le ho ithuta ka ditheknoloji tse ntjha. Botsa ditsebi dipotso, botsa bohlohoputswa ba nang le tsebo le boiphihlelo, bao e leng kgale ba di bona, ba etse batataisi ba hao. Mosotho o re e ahela ka tshiba tsa e nngwe. Jwale abelana tsebo ya hao le ba bang. Ha o filwe feela, efa ba bang jwalo le wena. 🍌

Ditaba tsena re di kumelwa ke Jenny Mathews, mophehisi ho tsa Pula Imvula. Ho tseba haholwanyane romella e-meile ho jenjonmat@gmail.com.

HO HWEBA kapa ho se hwebe...

Ditabeng tsa rona tsa nako e fetileng re buile ka hore ho molemo ho sekamela tabeng ya ho mmara. Tlhaliso le mmara ha se ntho tse pedi tse fapaneng jwalo ka ha ba bang ba nahana; empa ke ho sebetsana le ntho e le nngwe moo dihlahiswa tse esong ho sebetswe di behwang boemong ba molemo o itse- ng ho moreki.

Ke nepo ho re ha ho a lokela ho hlalisoa letho le sa batlweng ke motho e mong. Re sebetsa mo- kgweng wa mmara wa tokoloho o batlang hore balemi ba tsekelle ho fumana theko e ntle ya dihl- hiswa tsa bona.

Tikoloho ya kgwebo e rarahane, e silafa- ditswe ke dintho tse ngata tse kang mantswe ao re sa a tiwaelang le dipaterone tse sa tiwae- lehlang tsa ho reka le ho rekisa. Ka baka la kgahlamele e ntseng e eketseha pheisanong ya lefatshe mebarakeng le menyetleng ya ho reka le ho rekisa mohatong wa tsa Temo wa *Johannes- burg Stock Exchange (JSE)*, ho bohlokwa kajeno ho feta nakong e fetileng hore molemi a be le tsebo e ntle ya menyetla ya mebaraka le maqheka a ho beha diporeisi ao a nang le ona.

Platefomo ya kgwebo ke se tsejwang e le mmara wa thepa e rekiswang, mme e tadingwa e le sesebediswa se matla sa bahlahisi sa ho laola menyetla ya mebaraka le dikotsi tsa diporeisi (ditheko) ka hara mebaraka ya temo Afrika Borwa. Phapanyetsano e kopanya bareki le barekisi le ho fana ka tshibollo ya poreisi e bonahaletsang. Diphapanyetsano kaofela di tshireletsehile le ho tiisetwa ka popeho e itseng. Balemi ba ka nna ba tshwara dijothollo tsa bona hore ba tle ba fihlele poreisi e ntenyana ya dihlahiswa tsa bona nakong e ntle ya ka moso. Mohato ona o ka fokotsa ho senyehelwa ha bona mebarakeng e sa tsitsang, mme ka hoo, wa ba tshireletsa diporeising se tlase tseo

ba ka di fumanang nakong ya kotulo ha mmara o ena le thepa e ngata, mme o fa molemi poreisi ya ona, eseng e batlwang ke molemi. Dikonteraka tsa ka moso di na le nako ya pheletso ya tsona (*expiry date*), mme nakong ena moreki le morekisi ba tshwanela ho hlomphe maemo a nako eo.

Tlhaloso ya mantswe a motheho a SAFEX

- Mohlahisi o tla sebedisa **KONTERAKA TSA KA MOSO (FUTURE CONTRACTS)** ho itshire- letsa kgahlanong le dikotsi tse bakwang ke ho hloka botsitso ha diporeisi. Konteraka ya ka moso e bolela hore o dumela ho rekisa palo e boletsweng ya ditone mmarakeng ka letsatsi le itseng, leo ho dumellanweng ka lona. Hantlente molemi o rekisa poone eo a hopotseng ho e hla- hisa ka poreisi e seng e behilwe pele. O tlame- hile ho ema tumellanong ena le ho nehelana ka ditone tseo ho dumellanweng ka tsona, ho sa tsotellehe hore ho etsahala eng.
- Sesebediswa se seng sa kgwebo ke **KGETHO**. Mefuta e mmedi ya kgwebo ho **SAFEX** ke kgetho e behilweng (*put option*) le kgetho ya ho bitswa (*call option*).
- **KGETHO YA HO BITSWA** e fa moreki tokelo ya ho reka poone ka poreisi e seng e behilwe pele nakong e tlang. Kgetho e behilweng yona e fa moreki tokelo ya ho rekisa poone ka poreisi e seng e behilwe pele nakong e tlang. Dikgetho tsena di sebediswa ho tshireletsa balemi/bahlahisi kgahla- nong le diporeisi tse fetofetohang/tse sa tsitsang.
- Kgetho ya ho bitswa e fana ka tshireletso di- poreising tsa ka moso tsa dijothollo, tse ntseng di phahama. Ha eba bahlahisi/bareki ba reka ka monyetla wa kgetho ya ho bitswa ka mora ho rekisa dijothollo tsa bona, ba ipeha monyetleng wa ho una diporeising tse ntseng di phahama tsa dijothollo. Mokgwa wa kgetho e behilweng

o fana ka tshireletso kgahlanong le diporeisi tse ntseng di theoha.

- Kgwebo ya mmara ke e matla hoseng ho hong le ho hong ha letsatsi ho tloha horeng ya 9h00 ho fihlela ha tadi e antsha. Ho a kgonahala ho beha leihlo ka moo mmara o sebetsang ka teng, re ka re motsotso o mong le o mong ka ha sena se etswa ka mokgwa o bonahalang inthaneteng; empa ho tlwaelehile haholo hore bahlahisi ba behe tshepo ya bona ho motho ya mahareng (*broker*) ho mo etsetsa tlhophollo e batsi ya mmara le ho mo etsetsa qeto e ntle ka ho fetisisa. Taba ya bohlokwa, bohle ba amehang ba tla be ba kgone ho beha leihlo di- poreising tsa dijothollo ho la United States ka ho sheba mmara ya bona, *The Chicago Board of Trade (CBT)*. Re angwa haholo ke diphetoho tsa mmara wa dijothollo mono, mme ha eba ho ka ba teng ho theoha ka potlako ha poreisi Amerika, ka kakaretso re tla lebella mebaraka ya rona ho latela tshekamelo e jwalo nakong e haufi e tlang, mme phapang ya hona e ntse e le nnete. Mohopolo o motle ke wa hore balemi ba etse ditlhophisole ba agribusiness ba sele- hae ho ba romella di-sms tsa diporeisi tsa ha ho kwalwa tsa CBT hoseng ho hong le ho hong ka mora ho kwalwa ha kgwebo moo hammoho le diphetho tsa kgwebo mmarakeng wa selehae. O ka hlophisa hore o romellwe diporeisi nakong ya motsheare le nakong ya ho kwalwa ha mma- raka. Hona ho tla o matlafatsa qetong ya hao ha o rekisa sejothollo sa hao. 📍

Ditaba tsena re di kumelwa ke Jenny Mathews, mophehisi ho tsa Pula Imvula. Ho tseba haholwanyane romella e-meile ho jenjmat@gmail.com.

Ke nako ya tekolo ya ka mora sehla

Hlakubele ka mehla ke nako e ntle ya ho kgefutsa le ho lekola ka moo mosebetsi o bileng ka teng nakong e mahlonoko ya sehla. Re le balemi ho dula ho le teng dintla tsa mosebetsi tse ka ntlafatswang. Empa hore re kgone ho ntlafatsa, re tshwanetse ho tseba dintho tse tshwanetseng ho ntlafatswa.

Ke kgothaletsa hore mokgwa o motle ke ho behela ka thoko matsatsi a seng makae kgwedeng ena ka sepheo sa ho etsa boitekolo ba mosebetsi wa rona hore hantlentle re entse eng, le hore ke hokae moo re ka ntlafatsang teng sehleleng se hlahlamang.

Balemi ke batho ba batle haholo ha re etla tabeng ya "taolo ya tsheny" le ya ho nahana ka nako eo dintho di seng di senyehile, le yona metjhine. Ona ke mohato o motle moo dintho di etsahalang ka tshohanyetso, empa re ka botsa potso: Ke mathata a makae a mofuta ona a ka beng a sa etsahala ha eba dintho di ne di rilwe hantle pele nako ya sehla e fihla, tlhokomelo ya dintho le tokiso ya tsona nako e sa le teng? Haufinyana ke ne ke mametse puo ya mohlalosi wa tsa dipolotiki moo a neng a kgothaletsa hore nakong tsena tsa dipolotiki le ho hloka botsitso ho tsa temo hammoho le merusu ke hore ntho e ntle ka ho fetisisa eo molemi a ka tsepamisang maikutlo ho yona ke ho tswela pele ho etsa seo a ntseng a se etsa, le ho se etsa hantle ka moo a ka kgonang ka teng. Leka ho etsa mosebetsi wa hao wa temo ka mokgwa o hlwahlwa le o atlehileng ka moo ho kgonahalang ka teng.

Ka hoo, ke dintlha dife tsa mosebetsi wa rona tseo re lokelang ho di sheba tekolong ya rona ya ka mora sehla?

- Ke ho ba le kutlwisiso e ntle ya ka moo kgwebo ya rona e tsamaileng ka teng sehleleng sena, ho tsamaya ka maoto ho potapota polasi ka ho qala hona ofising ya hao, ho ya mane setorong, mme qetellong ke ho ya masimong le dijotholong tsa hao.
- Ha o ntse o hwanta jwalo, o thuisa kelellong, o nne o ngole fatshe dintlha tse kang; dithuluse ka setorong di tshwanetse ho hlophua hantle, kapa meqomo ya kgale ya dikhemikhale le mekotla ya manyolo di tshwanetse ho hlwekiswa kapa ho lahlwa, jwalojwalo.
- Lekola sesebediswa sa hao sa ho jala. Ka nako ena di tshwanetse hore di be di hlwekisitse, di fumane service, di behetswe ka thoko tlasa tshireletso.
- Etsa lenane la dikenngwamobung kaofela tse setseng, tse kang peo, dikhemikhale, manyolo, ngola tsena kaofela fatshe, o di behe hantle di baballehile hore di tle di sebediswe hape nakong e tlang. O tshantse ho nahana ka tsena kaofela

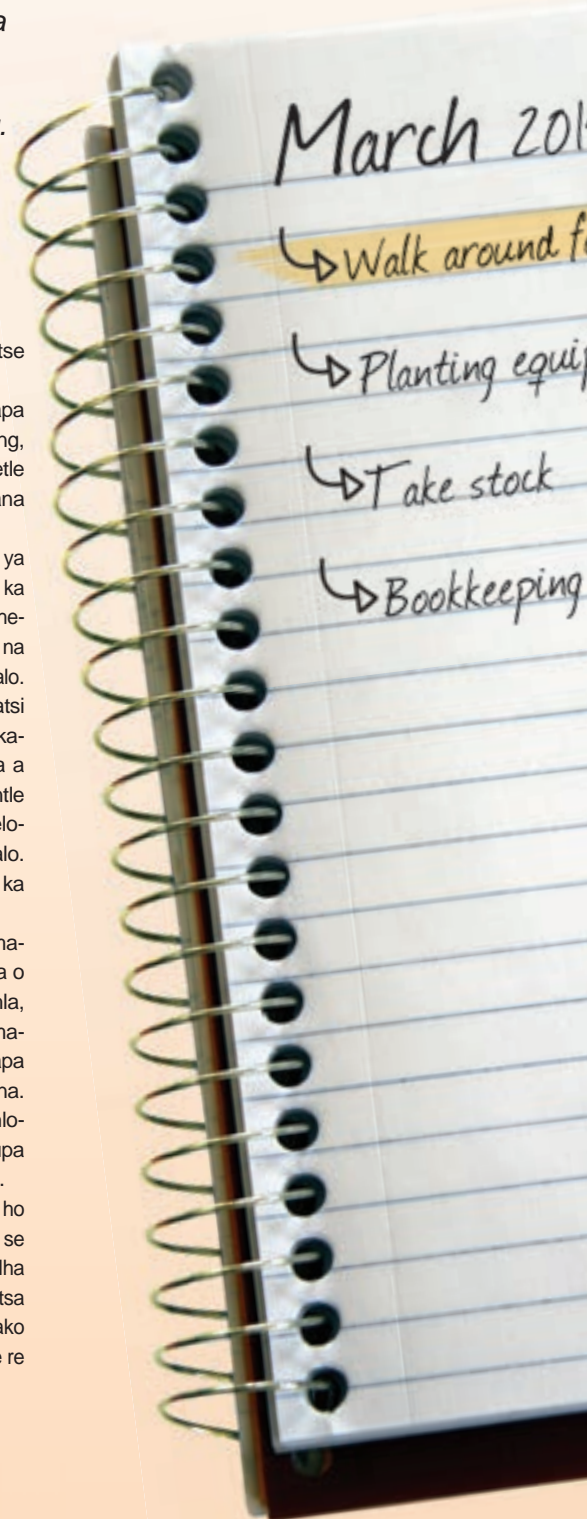
Ntho e ntle ka ho fetisisa eo molemi a ka tsepamisang maikutlo ho yona ke ho tswela pele ho etsa seo a ntseng a se etsa, le ho se etsa hantle ka moo a ka kgonang ka teng. Leka ho etsa mosebetsi wa hao wa temo ka mokgwa o hlwahlwa le o atlehileng ka moo ho kgonahalang ka teng.

tse setseng ha o etsa dikopo (*orders*) tsa tse ntjha tsa sehla se tlang.

- Hlwaya tse lokelang ho bolokwa faeleng kapa ho fetisetwa ho bahlokomedi ba dibuka ofising, mme o hlwekise ofisi hore e be sebaka se setle sa ho sebeletsa. O ke ke wa tseba ho nahana hantle ofising e lobokaneng, e mofereferere.
- Masimong moo o ilo ba teng boholo ba nako ya hao. Sheba ka moo dimela tsa hao di emeng ka teng. Na *calibration* tsa planetere di ne di nepahetse, na mela e teng e ileng ya tsamaya e siuwa, na mela e metle, e otlohile ka tshwanelo, jwalojwalo.
- Sheba tse kang taolo ya lehola. Na sefatsi se ne se setilwe hantle, na melongwana kaofela e ne e sebetsa hantle. Ha eba mahola a teng mona le mane, mona o tla tseba hantle hore mokganni wa hao ha a ka a tsotella melongwana e thibaneng kapa ntho e nngwe e jwalo. Diphosonyana tsena ke dintho tse bonolo ho ka lokiswa sehleleng se hlahlamang.
- Sheba dimela le mmala wa mahlaku. Na manyolo a ile a aleha hantle le ka ho lekana? Ha o bona sebakanyana moo dimela di leng tshela, di sa hole hantle, o tla tseba kapele hore manyolo a lekaneng ha a ka a hasanngwa kapa motjhine ha o a ka wa a ala hantle ka ho lekana.
- Qetellong, taba eo o tshwanetseng ho e hlokomela ke hore na dijothollo tsa hao di supa mokgwa o o sebeditsweng ke wena ho tsona.

Hang ha o se o entse dinoutshe tsa tse lokelang ho ntlafatswa, jwale o ka qala ka moralo wa sehla se hlahlamang sa ho jala. Ho tseba ka ho hlaka dintlha tse hlokalang ka ho fetisisa, jwale o ka hlophisa tsa ka moo nako e tla sebediswa ka teng. Ha eba ka nako tsohle re ntse re leka ho ntlafatsa dintho, re tla nne re be betere butlebutle ho seo re se etsang.

Ditaba tsena re di kumelwa ke Gavin Mathews, Kgau Tsamaisong ya tsa Tikoloho. Ho tseba haholwanyane romella e-meile ho gavmat@gmail.com.

Ha re kgutlela qalong

Ha o le leetong ho ya Orania pela noka ya Orange River Kaapa Leboya ho tloha Bloemfontein dibekeng tse mmalwa tse fetileng tsa Pudungwana o tla be o atamela toropo o hlaha nqa borwa. Ha o ntse o tsamaya jwalo, ka hara toropo o lebile leboya le lebo-yabotjhabela, o tshela borokgo hodima Orange River, o kopana le pono e ntle haholo ya di-centre pivots tse ngata mmoho le koro e mmala o motala ho isa ho wa kgauta e ntseng e tsokotswa butlebutle ke moya o bobebe.

Sejothollo se bonahetse se le setle monongwaha le hoja balemi ba bang ho ya ka botjhabela lebatoweng la Hopetown dijothollo tsa bona di ile tsa ripitlwa ke difako tse matla.

Ho totobetse hore dihwai tse na tsa kgwebo ya temo, tse leng haufi le Orania, ke tse ding tsa dihwai tse ntle ka ho fetisisa lefatsheng tsa koro e nosetswang. Kuno e kgonahalang ya koro e bonahetse e le ditone tse 7,5 hekthara ka nngwe kapa ho feta. Kuno e felang e ile ya fumanwa e bile mane ditoneng tse 7 hekthara ka nngwe tse ileng tsa kotulwa, mme e ka be e bile ditone tse 8,2 tone hekthara ka nngwe ha e ne e se ka baka la tshenyoy ya sefako. Dihleng tse fetileng, kuno ya ditone tse 10 hekthara ka nngwe e ile ya fumanwa moo koro e ileng ya jalwa kgwedding ya Phupjane hang feela ka mora poone. Kuno ho a mang a mapolasi e bile tlase ho e neng e lebelletswe, mme e ka nna yaba hona ho bakilwe ke ho fetofetoha ha masiu a batang le tahlehelo ya diyuniti tse hlokolosi tsa motjheso tse hlokalang ho tlatsa ditsejana nakong ya sehla sa kgolo. Nakong ya jwale, bohoho ba masimo ana a di-pivot bo tshwanetse hore bo be bo jetswe poone dibekeng tse mmalwa tsa pele tsa Tshitwe ka mora kotulo ya koro.

“*Sheba dintlha kaofela tsa tlhahiso ithute tsona le ho di hlopholla ka ho phethahala hore kuno ya hao e be e phahameng.*”

Ha eba o tjhesehella ho ithuta ka tlhahiso ya koro e nosetswang tlasa centre pivot, ikopanye hle le dihwai tse mmalwa tsa lebatowa lena. Eya, o inwese ka nkgo, o iponele ka bowena hore hona ho etswa jwang, o batlisise dintlha kaofela tsa tlhahiso,

tseo ba lokelang ho di ela hloko hore ba kgone ho hlahisa ditone tse 10 hekthara ka nngwe.

Setshwantsho sa ditheko tsa ka nako e tlang

Tlhahiso kaofela ya koro e rekiswang Afrika Borwa e batla e eme mane ditoneng tsa dimilione tse ka bang 1,760. Ditheko tsa ka moso tsa kgwedi ya Phupu 2015 ke R4 065 tone ka nngwe le R3 819 kgwedding ya Loetse 2015. Hopola ntlha ya teranseporoto bakeng sa Kaapa Bophirimela kapa dibaka tse ding hore o kgone ho tseba hantle ka poreisi ya polasi ya tone ka nngwe e rekisitsweng. Kuno ya ditone tse 8 hekthara ka nngwe, le teranseporoto ya R200 tone ka nngwe, tjehelete e tla kena e tla ba R28 960. Tjehelete ena e ka ba R36 200 hekthara ka nngwe sejothollong sa ditone tse 10.

“*Ha eba o tjhesehella ho ithuta ka tlhahiso ya koro e nosetswang tlasa centre pivot, ikopanye hle le dihwai tse mmalwa tsa lebatowa lena. Eya, o inwese ka nkgo, o iponele ka bowena hore hona ho etswa jwang, o batlisise dintlha kaofela tsa tlhahiso, tseo ba lokelang ho di ela hloko hore ba kgone ho hlahisa ditone tse 10 hekthara ka nngwe.*”

Sebetsa ka nepo hore o tsebe ditshenyehelo tsa hao, dikuno tse ka kgonahalang, tjehelete kaofela e kenang le tjehelete e kenang ha ho se ho ntshitswe ya ditshenyehelo. Ka kakaretso, dihwai tsa koro e nosetswang di ntse di tswela pele ho jala, e leng pontsho ya hore sejothollo sena se sa ntse se kgothatsa le hoja ditshenyehelo tsa motlakase di sa ntse di ena le sekgahla se sehlo qetellong.

Dintlha tsa tlhahiso tsa koro e nosetswang e tla jalwa ka Phupjane 2015

Ha eba o phoqilwe ke kuno ya hao ya koro e nosetswang, jwale ke nako e ntle ya ho hlahloba tse ding tsa dintlha tsa bohlokwa tsa tlhahiso. Re nka hore o ile wa hlahlobisisa boemo ba centre pivot ya hao mabapi le tshebetso ya yona le hore e kgona ho fana ka metsi a lekaneng a koro ya

Etsa bonnete hore melongwana kaofela e sebetsa hantle.

KORO E NOSETSWNG

hao ya nako e tlang. Ha eba o rerile ho hlalaha ditone tse ka bang 10 hekthara ka nngwe ka moo ho kgonahalang ka teng, ho tshwanetse ho tsejwa hore na sejothollo se tla hloka metsi a makae. Mathata afe kapa afe a ka bang teng tshebedisong ya metsi nakong ya ho etsa dipalesa e tla ba kotsi e mpe haholo. Hlahloba dikarolwana kaofela tse sebetsang, di-wheel bearings, boemo ba dithaere, tlhahlobo ya ka moo melongwana e tsamaisang metsi ka teng, le boholo ba marothodi a metsi hammoho le dikonopo kaofela tse laolang metlakase.

Diporofaele tsa mobu masimong a di-pivot

Keletso ke ho shebisisa hape diporofaele tsa hao tsa mobu mabapi le makgapetla a thata a mobu le eng kapa eng e ka thibelang ho monyela ha metsi metsong ya koro.

Menontsha

Nka diteko tse ngata tsa disampole tsa mobu tikolohong ya di-pivot, mme o etse tlhophollo e batsi ya mobu hore o kgone ho lemoha kgaello efe kapa efe ya menontsha nakong ya ho fotholwa ha ditone tse 10 tsa koro le tse 14 tsa poone hekthareng ka nngwe selemo le selemo.

Mehato ya jwale ya monono wa mobu e tshwanetse ho lekolwa ka mokgwa o hlokolosi.

Manyolo

Sejothollo sa ditone tse robedi hekthara ka nngwe se tla hloka 240 kg tsa nitrogen, 40 kg tsa phosphate, 50 kg tsa potassium le 14 kg tsa sulphur nakong yohle ya sehla sa kgolo.

Koro e tla sebedisa 22 kg tsa nitrogen, 3,8 kg tsa phosphates, 4,30 kg tsa potassium le 2,50 kg tsa sulphur tone ka nngwe ya peo e hlahiswang. Fumana bongata kaofela mabapi le morero wa hao wa kuno. 210 kg tsa nitrogen tse sebediswang mekgahlelong e mene ke bonyane bo tla hloka hahala ho hlalaha ditone tse 8 hekthara ka nngwe.

Qetelo

Sheba dintlha kaofela tsa tlhahiso (hara tsona re hlwaile feela tse mmalwa hodimo mona), ithute tsona le ho di hlopholla ka ho phethahala hore kuno ya hao e be e phahameng. 🍷

Ditaba tsena re di kumelwa ke molemi ya seng a beile meja fatshe.

Tlhokomelo e etswang ka nako e tla nnetefatsa tshebetso e ntle ya metsi le sekgahla kunong.

LETLOLE LA DIPHUPUTSO LE DINTLAFATSO

Kopanong ya la 21 Mphalane 2014 lekgotla la ba tshepetsweng Trusetse ya Diserele tsa Mariha (*Winter Cereal Trust*) le ile la etsa diqeto mabapi le kabo ya matlole a tshehetsang diprojeke tse fapaneng tsa dijothollo tsa mariha hammoho le mesebetsi e meng, e kang mananeo a dintlafatso le bokgoni indastering.

Dikopo tsa thuso tse tswang letloleng la lekgetho di lekolwa ke dikomiti tsa sethekgenike tsa koro le kgarese. Dikomiti di fa mafatshwana kaofela a indasteri monyetla wa ho shebisisa tshebediso ya ditjhelete. Ka moo dikomiti di bopilweng ka teng ke ntlha e ka shejwang websaeteng ya *Winter Cereal Trust* (www.wintercerealtrust.co.za).

Lekgotla le tshepetsweng trusetse le ikarabella tsamaisong ya letlole la lekgetho (*levy funds*) ho ya ka nnete ya hore ditjhelete tsa phuputso qetellong ya selemo sa ditjhelete di tlamehile ho sebedisetswa diprojeke ho ya ka moo ditlhoko tsa sehlooho di leng ka teng tekong ya ho kgo-tsafatsa ditlhoko tsa indasteri. Sepheopheo ha se ho bokella ditjhelete tsa letlole ha phuputso yona e nyahladitswe.

Ditjhelete tse trusetse e fanang ka tsona di ile tsa bokellwa ho ya ka makgetho a molao, ho kenyelleditswe le tswala e ileng ya fumanwa, mme tjhelete ena e a sala ha ho se ho ntshitswe ditshe-nyehelo tsa tsamaiso hammoho le tsa Trusetse mabapi le karolo e itseng ya lekgetho (*partial funding*, 13,6%) ya ditkanyetso tsa selemo mabapi le Tshebeletso ya Ditaba ya SA Grain ((SAGIS).

Phuputso

Diprojeke tse ka bang 58 di tla tshehetswa ka tjhelete e tswang Truseteng ya Diserele tsa Mariha, e leng ya phuputso e shebaneng le koro, kgarese le habore selemong se tlang. Mona re fana ka mehlala e mmalwa ya mefuta ya diprojeke tse shebilweng:

Koro

- Mananeo a katiso ya koro;
- Mananeo a tekolo ya mefuta ya koro boemong ba naha;
- Lenaneo la ho fetisetswa ha theknoloji;
- Tekolo ya mahlomela korong pele ho kotulo;
- Tshwaetso ya nako e telele ya mekgwa ya ho phethola mobu mobung wa koro Foreisetata e ka Botjhabela;

- Tshebediso ya mekgwa ya paballo tlhahisong ya dijothollo tsa lehlabula mabatoweng a dipula tsa lehlabula;
- Taolo ya Karnal Bunt;
- Tekolo ya disebediswa tlhahisong ya koro, e leng tse kgahlanong le sesedi sa koro ya Russia;
- Mekgwa ya temoho e sa le pele taolong ya tshwaetso ya sesedi sa Barley yellow dwarf korong e nosetswang;
- Dithibelasesedi tse fokotsang kokwanahloko ya Barley yellow dwarf korong;
- Bohlwahlwa ba tshebetso ya sebolayalehola;
- Ntshetsopele ya mokgwa wa teko ya molecula tekong ya sebolayalehola se potlakang nakong ya sehla;
- Mamello ya sebolayalehola mefuteng ya peo ya koro Afrika Borwa;
- Pokello ya dipalopalo tsa sekgeo kunong pakeng tsa kuno ya bokgoni ba tlhaho le kuno kgwebong le nosetsong ya koro Afrika Borwa;
- Patlisiso ya dintlhakgolo tsa tlhahiso mekgweng e 8 ya phapantsho ya dijothollo ho kenyelleditswe koro, canola, lupins le mefuta e meng lebatoweng la Swartland;

Letlole la diphuputso le dintlafatso

Mohlala wa tshingwana ya teko ya mofuta wa peo.

- Tekolo ya ikonomi le ya dimela phapantshong ya nako e kgutshwane le e telele ya koro le mekgwa ya tlhahiso ya dijothollo Kaapa Borwa; le
- Taolo ya mahola a tshwenyang dijothollong tsa mariha le dijothollong tse ding tseo hajwale di nang le dihlahiswa tse ngodisitsweng le tse sa ngodiswang.

Kgarese

- Lenaneo la tswadiso/keketso ya kgarese;
- Leqheka le akaretsang la taolo ya bolwetse kgareseng e inetsweng metsing;
- Phahamiso ya mekgwa ya tlhahiso mefuteng ya peo ya kgarese e inetsweng metsing moo kगतello e leng ho kenngwa ha mofuta e metjha ya peo; le
- Selekela sa patlisiso ho tse bakang sekga-hla sa ho theoha ha matla a ho mela kgareseng nakong ya poloko ya yona setorong ka mora kotulo.

Habore

- Lenaneo la ntshetsopele ya habore.

Tshebediso e nngwe ya matlole

Lekgotla le tshetsweng matlole le boetse le na le ditjhelete tsa ho rala pehelo e mabapi le boleng ba sejothollo sa koro ya seleshae. Pehelo ena e tla etswa ke ba SA Grain Laboratory, e leng bona ba tla etsa patlisiso ka boleng ba koro e romellwang e etswa ka ntle. Tshehetso ya patli-

siso tse na e theilwe ka ho otloloha ditjehong tse ileng tsa etswa.

Ditjhelete di boetse di bile teng mabapi le tekolo e hlhisitsweng ya maikutlo ka tshwaetso ya mehato e metjha e hlhisitsweng ya tiiso dihlhisweng tsa koro.

Matlole a sehetsweng meedi a teng a reretsweng kaho ya bokgoni mekgatlong e keneng ka setsotswana indastering ya dijothollo tsa mariha.

Dibasari di fuwa baithuti ba ithutelang indasteri ya dijothollo tsa mariha. Ba thuswang mona ke baithuti ba tla tshwanela ho hirwa ke mokgatlo indastering ya dijothollo tsa mariha nako ya dilemo tse lekanang le tseo ba nnileng ba fumana basari ka tsona. Ha eba hona ho sa etsahale, moithuti o tla tshwanela ho lefa tjhelete yohle eo a thusitsweng ka yona.

Phetoho

Letona la Temo, Meru le Ditlhapi le phatlaladitse hore makgetho ke a mmuso, ha eba feela 20% ya lekgetho e sebedisetswa ho ntshetsa pele balemi ba batho ba batsho ba ntseng ba thuthuha. Lekgotla la batshepuwa le ile la itlama ka hohlehohle ho ikamahanya le tumellano ena, mme selemo le selemo le behela ka thoko 20% ya tjhelete e kenang ya lekgetho (selemong seo sa ditjhelete) bakeng sa mosebetsing wa phetoho.

Mananeo a phetoho a tsamaiswang ke ARC: Small Grain Institute, Grain SA, SAB Barley Farm

and GWK Ltd a nnile a tshhetswa dilemong tse mmalwa tse fetileng.

Ditjhelete tse filweng mananeo a ntshetsopele ya molemi, tsa dikgwebo tsa temo, di fetisetswa ke Mokgatlo wa Ntshetsopele ya Molemi wa Dijothollo kapa Grain Farmer Development Association (GFADA). Ho sebediswa mehato e thata ha ho kgethwa balemi ba ntseng ba thuthuha, ba ntseng ba batla ho kenyelletswa mananeong a seng a boletswe. Sepheo sa Mananeo ana a ntshetsopele ke ho thusa balemi ba nang le bokgoni ba ho ba karolo ya sehlopha sa bahwebi. Balemi ba kenyelleditsweng mananeong ana ba fumana tshehetso mabapi le tokiso ya mobu le ditfello tsa kgwedi le kgwedi tsa inshoreense. Dikgwebo tsa temo tse tsamaisang mananeo ana di tshwaela ka ho fuwa tjhelete ya botataisi. Bathusi ba bang ba ditjhelete le bona ba kene ka setotswana mananeong ana.

Ba nang le thahasello ba ka tseba haholwanyane mabapi le diprojeke tse tshetswang ka ditjhelete ke ba Winter Cereal Trust websaeteng ya Trusetete: www.wintercerealtrust.co.za.

Ditaba tse na re di kumelwa ke Ishmael Tshiame, Motsamaisi: Trusetete ya Diserele tsa Mariha. Ho fumana lesedi le batsi romella e-meile ho ishmael.tshiame@wctrust.co.za.

Dihwai tsa koro *borwa di thulanya dihloho*

“**K**e dumela hore balemi ba Kaapa Borwa ba tla ba le maikutlo a fapaneng mabapi le 2014. Dikarolo tsa lebatowa di bile le bongata bo fapaneng ba pula qalong ya sehla, empa hape e bile nyane ho feta e neng e lebelletswe qalong ya sehla sa pula. Ka mora pula ho bile teng mohatsela o mobe le maemo a mongobo haholo ka bophirimela, a sa kang a fihla ka botjhabela.

Le ha ho le jwalo, pula eo re ileng ra e fumana e thusitse dijohollo ho tswela pele hantle, mme bokgoni bo ile ba bonahala hantle qalong ya sehla le hoja pula e bile siyo mabatoweng a ka botjhabela. Pula e neleng lehlabula, haholoholo ka Pherekong, e kgonne ho thusa dijohollo le ha ho le jwalo. Empa pula e ngata ha esale ho tloha ka 1994 e ile ya eba teng ka Phupjane 2014. Phapang ke hore ka bophirimela bo hole pula e fetang e tlwaelehileng e bile teng ka Pherekong le Phupjane 2014 ha dikgweding tse ding teng e bile tlasa palohare.

Ha re sheba koro, kuno le boleng di ile tsa fapana mabatoweng le diterekeng tse fapaneng. Maemo a tjesang a lehodimo le mongobo mohatong wa ho thehwa ha ditsejana ke tsona tse bakileng phapang ena. Ha re hlopholla ditjeho mabapi le palohare ya kuno nakong e telele hammoho le diporeisi tsa Safex, e mong le e mong ka

lehlohonolo o a tseba le ho lemoha hore indasteri ya koro ha e a tsitsa. Dihekthara tse fokotsehang mabatoweng a bohareng, moo boikgethelo bo leng teng ba dijohollo tsa lehlabula, ke bopaki ba sena. Hona ho ile ha kgannela kopanong ya la 11 Pudungwana 2014 ya bohle ba amehang indastering, e ileng ya bitswa ke Komiti ya Sethekgenike ya Dijohollo tsa Mariha ya Trusetse ya Diserele tsa Mariha (*Winter Grain Technical Committee of the Winter Cereal Trust*). Ke batho ba fetang 80 ba indasteri ya koro ba bileng teng.

Boramalwala, boramahobe le boradikuku, ba indasteri ya disiu, baemedi, ba khansele ya bareki, ba Safex, baemedi ba mmuso le dihwai, bohle ba bile le boemedi, mme kopano e ile ya etellwa pele ke Rod Blondin wa Safex. Maikutlo a sehlopha a bile matle haholo, mme kaofela ba bile ntswe leng hore indasteri e tla tshwanela ho fetoha hore e se ke ya putlama.

Kopano ena e ile ya latelwa ke ya sehlopha sa sethekgenike ka la 25 Pudungwana 2014 moo tlhahiso tsa bohle di neng di ile tsa fetisetswa ho bohle e sa le pele, mme ha arolwa dihlapha tse tharo tse ileng tsa tshohla le ho buisana ka dipheleto ho tswela pele. Dihlopha tsena di ile tsa buisana ka dintlha tsa sehlooho le tse lokehang ho tsepamisetswa maikutlo. Sehlopha sa pele se ile sa buisana ka ho lokollwa ha mefuta e metjha ya dipeo, mehato ya ho lokollwa ha tsona

hammoho le nako ya pele di lokollwa (hajwale ke dilemo tse tharo tsa teko), ha sehlopha sa bobedi sona se ile sa buisana ka poloko ya dijohollo setorong, mme sehlopha sa boraro sona sa buisana ka sekala se ritsang sa ho kereita, Safex (ho kereitwa ha motheho ha sekala sa kgwebo le se ritsang) le kgwebo ka tjelele e le-tsohong, e leng ya kontane.

Re sheba pele ntshelelo peleng le ho tshema hore phetoho e itseng tjha e tla ba teng, moo ba bang ba tla tliisa tharollo ya kapele le dintlafatso. Ka bomadimabe, tse ding tsa dipheleto tsa hlahisitsweng (mefuta e metjha) ya peo ya kuno e eketsehileng le boleng bo tlase) ke dintho tse tla nka nako pele phapang e bonahala.

Ntle le pelaelo ya letho, indasteri ya dijohollo e shebane le diphephetso bokamosong. Le ha ho le jwalo, eba le bonnete ba hore moemedi wa hao le basebeleletsi ba Grain SA ba tla etsa sohle se matlang a bona ho leka ho etsa dipheleto le ho di tsamaisa hantle molemong wa lona dihwai. 🌱

Ditaba tsena re di kumelwa ke Richard Krige, Setho sa Grain SA sa Pheihahatso le Modulasetulo wa Lebatowa la 27. Ho tseba haholwanyane romella e-meile ho boontjieskraal@com2000.co.za.

Masimo a koro ka ntle ho Caledon.

Grain SA e bua tjena le... Solomon Masango

Solomon Masango ke molemi lebatoweng la Carolina, mme ke setho sa Sehlopha sa Boithuto sa Carolina se sa tswa thehwa. Ke sehwei mobung o kopanetsweng moo a hirileng ho sehlopha dibaka tse lemehang. O etsa furu ya dikgomo tsa sehlopha le ho thusa ka mohwang wa ho fudisa nakong ya mariha. Ka boinehelo ba hae, ho sebetsa ka thata le mafolofolo a hae a ho ithuta, o se a hlahelletse ka mahetla e le molemi ya hlotseng mathata a ho ba molemi ya hirileng mobu.

“*Tsebo ya ka ka temo le mafolofolo a ka a ho ithuta ke tsona tshiya ya mosebetsi wa ka.*”

O sehwei hokae, mme o sehwei sa dihekthara tse kae?

Ke sehwei sa dihekthara tse 420 mobung o lemehang lebatoweng la Carolina. Ke jala dihekthara tse 130 tsa poone, tse 280 tsa soya le tse 10 tsa dinawa tsa soya. Hape ke hirile moo ke fudisang dikgomo tse 129 tsa nama.

Ke sefe se o kgothatsang/ se o fang tjeheseho?

Ke dumela hore temo ke bophelo le bokamoso ba ka, le hore ha ho moo nka yang teng. Ke ithuta ntho e ntjha letsatsi le letsatsi, hape ke rata ho leka mehopolo e metjha jwalo ka ho sheba mela e mesesane ya soya le ya poone hamorao.

Hlalosa matla a hao

Tsebo ya ka ka temo le mafolofolo a ka a ho ithuta ke tsona tshiya ya mosebetsi wa ka. Mekgwa ya boitshwaro kgwebong ya temo e nthusitse ho ba le lebitso le letle ho ba nkadimang tjehelete. Hona ho nthusitse hore ka Afgri ke fumane tjehelete ya tse kenngwang mobung. Polasi e na le mobu o motle, mme e lebatoweng la pula e ngata. Mobu o sa sebedisweng ke balemi ba bang o ntse o tswela pele ho fumaneha, e leng ho nthusang ho atoloha le ho nama.

Bofokodi ba hao ke bofe?

Kgirisetso ya mobu e baka lerootho botsitsong ba ka moso. Ho hloka mobu oo e leng wa hao ho baka pelaelo ya hore monono wa mobu nakong e telele o tla ba molemong wa mang.

Kuno ya hao e bile jwang ha o ne o simolla ka temo?

Ke bile le palohare ya ditone tse 3,5 hekthara ka nngwe nakong ya selemo sa pele ka poone, mme hajwale ke hlahisa ditone tse 6 hekthara ka nngwe ka kakaretso nakong ya sehla se setle. Kuno ya soya e feta ditone tse 2 hekthara ka nngwe.

O nahana hore taba ya sehlooho e thusitseng kgatelepeleng le katlehong ya hao e bile efe?

Ke sebetsa le batho ba bangata temong, jwalo ka kwetliso ya ba Afgri le sehlopha sa boithuto sa Grain SA se sa tswa thehwa. Hona ho entse hore ke kgone tsa temo ka mekgwa wa saense, moo mananeo a menontsha a etswang ho ya ka tlhophollo ya mobu le lenaneo la kalaka. Mananeo a taolo ya leholo a teng ka baka la keletso ya ba

Molemi wa mohwebi lemong tse hlano tse tlang ke toro ya Solomon Masango.

Lowveld Agro Chem le ba Grain SA. Phapantsho ya dijothollo ke karolo ya bohlokwa, mme morao tjena ke fetohetse mokgweng wa temo wa *no-till* hoba ke reke plantere ya mofuta wa *no-till* ya mela e 8 hammoho le sefafatsi sa dijothollo.

O ipona o le hokae nakong ya dilemo tse hlano?

Ke ipona ke le sehwei sa mohwebi. Ke se ke le haufi le moo. Dikamano tsa ka di ntle le baahisani ba ikemiseditseng ho nkema nokeng.

Keletso ya hao ke efe ho balemi ba ntseng ba thuthuha?

Mobu temong ya dijothollo ke taba ya bohlokwa. Tabeng ya pele, hlokomela tshireletso ya mobu wa hao le monono wa mobu, mme tse ding di tla latela ka botsona. Ka mehla tsamaya tsela e otlohlileng mabapi le mekgwa ya boitshwaro kgwebong, mme o se ke wa nka tsela e paroletsang.

Ditaba tsena re di kumelwa ke Naas Gouws, Mohokahanyimmoho wa Ntshetsopele wa Lenaneo la Grain SA la Ntshetsopele ya Molemi. Ho tseba haholwanyane romella e-meile ho naas@grainsa.co.za.

Bokella

– le ha le sa tjhabe

Ho ba monga kgwebo ya temo kapa manejara, ntle le tikatiko, ke o mong wa mesebetsi e nang le phephetso e kgolo. Balemi ba shebane le ditjeho tsa dikenngwamobung tse dulang di eketseha ho ya ho ile, ditheko tse sa tsitsang tsa thepa e rekwang (lemong se itseng ditheko di phahame. Lemong se latelang di boetse di theohile), ha ho na bonnete maamong a lehodimo, dikotsi tsa tlhaho di teng hammoho le mehato e fokolang ya tshireletso.

Ho feta mona, balemi ba mona Afrika Borwa, ba bahwebi kapa ba banyane, ba boetse ba shebane mmuso o sa tshhehetseng temo. Bopaki ba hona ke bosiyi ba ditjhelete tsa thuso, tsa tshheetso, ka nako tse ding ke bosiyi ba dientse tse hlokwang haholo, meralo e boemong bo tlase e kang ditsela le diporo tsa terene, kabo ya motlakase, meralo ya motheho ya metsi le boleng ba metsi. Ho feta mona, Afrika Borwa ho teng melao e 88 e amang balemi. Le moo mmuso o abang moralo wa thuso, ha ho letho le lekaalo le etsahalang. Lenaneo la mmuso la tshheetso la Fetsa Tlala le reretsweng balemipotswana, le ileng la thakgolwa ke Mopresidente Zuma ka Mphalane 2013 le nyahladitswe feela leffing ka baka la kgaello ya ditjhelete le ditsebi. Qetellong, ditshebeletso tsa mmuso tsa katoloso ke ntho tseo re ka reng ke toro feela. Balemi ba boetse ba ba le boiphihlelo ba hore nakong ya dikotsi tsa tlhaho thuso e tswang mmusong ke eo ka hohlehohle e leng siyo kapa e tlang hamorao, mme le ka mohla e sa lekaneng ho hang.

“*Afrika Borwa ho teng melao e 88 e amang balemi.*”

Tseba hore hona ho ke ke ha fetoha letho selemong sena tlasa boetapele ba jwale ba mmuso. Balemi ba Afrika Borwa ba tla nne ba shebane le boemo bo sehloho le bo se nang bonnete ba sepolotike. Hajwale mmuso o ntse o shebane le molao o motjha o mabapi le ntjhafatso ya naha le ho fuputsa taba ya meputso e tlasetlase ya basebetsi.

Le ha ho le jwalo, lehlakore lena le lebe le tla o qobella ho fetola lehlakore lena le lebe hore le fetohle LEHLAKORE LE LETLE ha eba o batla ho tswela pele o le molemi. O tla tlameha ho shebana le boemo bona ka mahlong, le ho ba manejara wa sebele, ya hlahileng ka mahetla. O ka nna wa itulela tlasa sefate, wa inwella kofi o ntse o komakoma,

Bahlophisi

GRAIN SA: BLOEMFONTEIN

Suite 3, Private Bag X11, Brandhof, 9324
7 Collins Street, Arboretum

Bloemfontein

► 08600 47246 ◀

► Fax: 051 430 7574 ◀ www.grainsa.co.za

MOHLOPHISI YA KA SEHLOHONG

Jane McPherson

► 082 854 7171 ◀ jane@grainsa.co.za

MOHLOPHISI WA PHATLALATSO

Liana Stroebel

► 084 264 1422 ◀ liana@grainsa.co.za

MORALO, TLHOPHISO LE HO PRINTA

Infoworks

► 018 468 2716 ◀ www.infoworks.biz

PULA/IMVULA E FUMANEHA KA DIPUO TSE LATELANG:

Sesotho,

English, Afrikaans, Setswana,
Sesotho sa Leboya, Sesulu le Seqhotsa.

Lenaneo la Grain SA la Ntshetsopele ya Molemi

BAHOKAHANYI BA NTSHETSOPELE

Danie van den Berg

Foreisetata (Bloemfontein)

► 071 675 5497 ◀ danie@grainsa.co.za

Johan Kriel

Foreisetata (Ladybrand)

► 079 497 4294 ◀ johank@grainsa.co.za

► Ofisi: 051 924 1099 ◀ Dimakatso Nyambose

Jerry Mithombothi

Mpumalanga (Nelspruit)

► 084 604 0549 ◀ jerry@grainsa.co.za

► Ofisi: 013 755 4575 ◀ Nonhlanhla Sithole

Naas Gouws

Mpumalanga (Belfast)

► 072 736 7219 ◀ naas@grainsa.co.za

Jurie Mentz

KwaZulu-Natal (Vryheid)

► 082 354 5749 ◀ jurie@grainsa.co.za

► Ofisi: 034 980 1455 ◀ Sydwell Nkosi

Ian Househam

Eastern Cape (Kokstad)

► 078 791 1004 ◀ ian@grainsa.co.za

► Ofisi: 039 727 5749 ◀ Luthando Diko

Lawrence Luthango

Eastern Cape (Mthatha)

► 076 674 0915 ◀ lawrence@grainsa.co.za

► Ofisi: 047 531 0619 ◀ Cwayita Mpotyi

Liana Stroebel

Western Cape (Paarl)

► 084 264 1422 ◀ liana@grainsa.co.za

► Ofisi: 012 816 8057 ◀ Melercia Kotze

Du Toit van der Westhuizen

North West (Lichtenburg)

► 082 877 6749 ◀ dutoit@grainsa.co.za

► Ofisi: 012 816 8038 ◀ Lebo Mogatlanyane

Vusi Ngesi

Eastern Cape (Maclear)

► 079 034 4843 ◀ vusi@grainsa.co.za

► Ofisi: 012 816 8070 ◀ Sally Constable

Articles written by independent writers are
the views of the writer and not of Grain SA.

Bokella – le ha le sa tjhabe

kapa o ka ema ka maoto, wa etsa ho hong. KGETHO KE YA HAO. Ha ho motho e mong ya tla o etsetsa letho. O fela o le kgutsana. Ho itswela ho wena ho tsamaisa tsena tsohle ka mokgwa oo ka moso o tla ikgutsetsa, wa shebella ha pula e na.

Ha o buisana le ba bang ba balemi ba ka sehlohong ba naha, o lemoha hore ha ba na nako ya ho ingamangama le ho tetebebswa ke maemo ana ao ba ke keng ba a fetola. Ka mahlo a bona a shebileng pele bokamosong, ba tsepamisitse maikutlo a bona ho tseo ba ka di fetolang. Ba etsa meralo, ba tiisa mabanta, ba sebetsa ka tshepo dipelong tsa bona. Hopola mantswe ana a reng, “*n Boer maak 'n plan.*”

POTSO KE HORE: “NKA E TSA ENG?” O tlamehile maoto le matsoho ho beha tsamaiso ya hao sehlohlong, e leng ho rala, ho hlophisa, ho Kenya dintho tshetsong le ho laola tsamaiso ya hao.

Etsa moralo wa kgwebo ya hao ka nepo, mme o kenye meralo ya hao kaofela tekanyetsong, mme o hlophise tsohle le ho kenya dintho tshetsong ho ya ka meralo le tekanyetso tsa hao. Ha re bua ka ho kenya dintho tshetsong, nnete ke hore “Etsa ka nepo dintho tsa motheho” le ho tiisa hore ditjheho tsa hao di tsamaya ho ya ka ditekanyetso tsa hao. O tshwanetse ho ba kgalala, monna wa makgonthe, mohlalisi wa poone le/kapa koro le/kapa dinawa tsa soya kapa ramehlape.

Hore o kgone ho laola (ho bapisa se etsweng le se neng se rerilwe) o tshwanetse ho ba le direktoto – ho jetswe dihekthara tse kae, palo ya dime-la, ho sebedisitse manyolo a makae, le peo, le tse ding jwalojwalo. Ka hoo, se lebele ho ntlafatsa mokgwa wa ho boloka dibuka tsa direktoto.

Ho tsena kaofela o tshwanetse ho ba pulamadiboho, monna ya qapang dintho – “Nka etsa eng betere ho feta pele? Nka hlalisa jwang betere ho

“

Etsa moralo wa kgwebo ya hao ka nepo, mme o kenye meralo ya hao kaofela tekanyetsong, mme o hlophise tsohle le ho kenya dintho tshetsong ho ya ka meralo le tekanyetso tsa hao.

feta pele? Na ke na le sehlahiswa se ka thoko, seo nka se mmarakang? Etsa leqheka. Bala kgatisong e sa tswa feta ya bahlahlobi ba matjhaba ba dibuka tsa ditjhelete moo Moore Stephens le ba bang ba entseng lenane la “dibe tse supileng tse bolayang”, tse putlamisang le ho swahlamanya dikgwebo. Tsena di dumellana hantle le temo. Tse ding tsa dibe tsena ke: Bosiyi ba moralo wa kgwebo (*business plan*), tshetsong e fetang tekano ya tjhelete, tsamaiso e fololang, tsamaiso e fololang ya tjhelete tse kenang le tse tswang hammoho le tsamaiso e fololang ka kakaretso. Dintlha tsena kaofela re di tshohlile nakong ya dikgwedi tsa mmalwa tse fetileng mangolong a rona a buang ka tsamaiso.

Ka ntle ho ditaba kaofela tse mpe tse amang molemi, ho sa ntle ho le teng bokamoso bo kganyang ba molemi temong. Lefatsheng ka bophara, palo ya batho e ntse e hola – batho ba bangata ba hloka dijo tse ngata. Na o batla ho ba karolo ya bokamoso boo bo kganyang? Tlohela ho komakoma le ho tletleba ka mmuso, etsa ho hong, ithuse wena ka bowena!

Ditaba tsena re di kumelwa ke Marius Greyling, mophehisi ho tsa Pula Imvula. Ho fumana lesedi le batsi romella e-meile ho mariusg@mcgacc.co.za.